WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Cynllunio Arbedion – **Cyngor Gwynedd**

Blwyddyn archwilio: 2016-17

Dyddiad cyhoeddi: Mawrth 2017

Cyfeirnod y ddogfen: 686A2016

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu ailddefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Sian Clark, Nick Rayner a Jeremy Evans, o dan gyfarwyddyd Alan Morris

Cynnwys

Mae gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol ac ystyriol sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol.

Adroddiad cryno

Crynodeb 4

Cynigion ar gyfer gwella 6

Adroddiad manwl

Mae gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol ac ystyriol sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol 7

Cyd-destun 7

Arbedion a gyflawnwyd yn 2015-16 9

Mae'r Cyngor wedi nodi ei fod wedi cyflawni 91% o'i arbedion arfaethedig ar gyfer 2015-16 yn ystod y flwyddyn a gall ddangos bod arbedion unigol wedi cael eu cyflawni 9

Trefniadau cynllunio ariannol 10

Mae gan y Cyngor drefniadau cynllunio ariannol cadarn ar waith a ategir gan gynlluniau arbedion ystyriol 10

Cynllunio arbedion 2016-17

Mae gan y Cyngor gynlluniau arbedion manwl ac mae'n rhagweld y bydd 93% o'i gynllun arbedion ar gyfer 2016-17 yn cael ei gyflawni 12

Adroddiad cryno

Crynodeb

1 Mae systemau rheoli ariannol da yn hanfodol er mwyn gwarchod arian cyhoeddus yn effeithiol a darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithlon yn barhaus. Oherwydd yr hinsawdd ariannol bresennol a'r setliadau is i lywodraeth leol mae gwaith cynllunio ariannol da, ynghyd â chynlluniau arbedion tra ystyriol, yn hanfodol er mwyn sicrhau cydnerthedd ariannol.

2 Mae'r adolygiad hwn yn canolbwyntio ar ateb y cwestiwn canlynol: **A yw trefniadau cynllunio arbedion ariannol y cyngor yn cefnogi cydnerthedd ariannol?**

3 Mae gwaith cynllunio ariannol da:

- yn helpu cynghorau i wneud y penderfyniadau cywir ar gyfer y byrdymor, y tymor canolig a'r hirdymor;
- yn helpu cynghorau i ddarparu gwasanaethau i gyflawni rhwymedigaethau statudol a diwallu anghenion cymunedau lleol;
- yn hanfodol er mwyn sicrhau systemau llywodraethu corfforaethol da;
- yn ymwneud cymaint â rheoli perfformiad a chyflawni amcanion strategol ag â rheoli arian;
- yn sail i ansawdd gwasanaethau a gwella gwasanaethau;
- yn sail i atebolrwydd i randdeiliaid am warchod a defnyddio adnoddau; ac
- yn ddisgyblaeth reoli allweddol.

4 Mae gwaith cynllunio ariannol ar gyfer y tymor canolig i'r hirdymor yn cynnwys deall y galw yn y dyfodol, asesu effaith newidiadau tebygol, adolygu'r bylchau rhwng anghenion ariannu ac incwm posibl a, lle y bo angen, ddatblygu strategaethau arbedion priodol.

5 Dylai blaenoriaethau strategol cyngor a'i iechyd ariannol fod yn sail ar gyfer penderfynu beth sy'n ymarferol. Gall strategaethau ariannol hirdymor a chynlluniau ariannol tymor canolig tra ystyriol a manwl sicrhau y caiff blaenoriaethau strategol eu cyflawni drwy alluogi awdurdod i wneud dewisiadau ariannol priodol. I'r gwrthwyneb, mae gwaith cynllunio cyllidebol blynyddol byrdymor yn annog awdurdodau i fabwysiadu dull gweithredu cynyddrannol a lywir gan brosesau sy'n rhy anhyblyg mewn cyfnod o newid allanol cyflym.

6 Caiff cynghorau tua 80% o'u hincwm net oddi wrth Lywodraeth Cymru, dim ond 4-5 mis cyn dechrau'r flwyddyn ariannol y daw'r union ffigur yn hysbys. Er bod hyn yn effeithio ar waith cynllunio ariannol, gall cynghorau ddefnyddio amrywiaeth o wybodaeth i ragweld newidiadau mewn amgylchiadau, pennu blaenoriaethau, gwneud dewisiadau a rheoli'r modd y darperir gwasanaethau. Gallant gyfrifo faint o arian y byddai ei angen arnynt er mwyn darparu gwasanaethau (yn ôl prisiau cyfredol neu brisiau yn y dyfodol) ac ystyried senarios amgen o ran incwm a gwariant er mwyn nodi bylchau a pharatoi ar gyfer y dyfodol drwy ymchwilio i ddulliau gweithredu gwahanol.

7 Yn ystod 2015-16 cyflawnodd Swyddfa Archwilio Cymru waith ym mhob cyngor er mwyn asesu digonolrwydd ei drefniadau cynllunio ariannol, rheolaeth ariannol a llywodraethu ariannol. Cyflwynwyd adroddiadau lleol a chyhoeddwyd adroddiad cryno cenedlaethol ym mis Awst 2016. Daeth yr adroddiad cryno cenedlaethol i'r casgliad bod **awdurdodau lleol yn gwella eu trefniadau cynllunio strategol ond yn cael anhawster yn datblygu a darparu'r arbedion a'r newidiadau i wasanaethau ar y cyflymder sy'n ofynnol i sicrhau cydnerthedd ariannol yn y dyfodol.**

8 Yn yr asesiad hwn, a gynhaliwyd yn ystod y cyfnod rhwng mis Mehefin a mis Medi 2016, rydym wedi canolbwyntio ar waith i nodi arbedion, cynllunio ar eu cyfer a'u cyflawni. Ystyriwyd i ba raddau y cyflawnodd Cyngor Gwynedd (y Cyngor) ei gynlluniau arbedion ar gyfer 2015-16, y gwaith y mae wedi'i wneud i sicrhau cydnerthedd ariannol yn ystod cyfnod cynllunio ariannol 2016-17 a chadernid ei gynlluniau arbedion ar gyfer 2016-17.

9 Samplwyd tri chynnig ar gyfer gwneud arbedion yn 2016-17 ac ystyriwyd y tybiaethau sy'n sail iddynt, ac a oes systemau digonol i sicrhau y gellir eu cyflawni yn unol â'r amserlen arfaethedig.

10 Yn dilyn y gwaith a wnaed yn 2015-16 aethom ati i nodi'r hyn a wnaeth y Cyngor o ganlyniad i'r hyn a ddysgodd a sut mae wedi ymateb i'n cynigion ar gyfer gwella mewn perthynas â chynllunio ariannol os gwnaethom unrhyw rai.

11 Yn yr adroddiad hwn rydym wedi disgrifio rhai o nodweddion allweddol cynllunio ariannol effeithiol – Nodweddion cynllunio ariannol da. Mae archwilwyr wedi defnyddio'r rhain a ffactorau eraill i lunio barn gytbwys ar effeithiolrwydd trefniadau cynllunio ariannol cyngor a gwerthuso gallu cyngor i gyflawni ei Gynllun Ariannol Tymor Canolig a'i arbedion arfaethedig.

12 Yn ein hadolygiad yn 2015-16 daethom i'r casgliad **bod trefniadau rheoli ariannol y Cyngor yn gadarn ac mae mewn sefyllfa dda i fynd i'r afael â heriau yn y dyfodol**.

13 Yn yr adolygiad hwn daethom i'r casgliad **bod gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol ac ystyriol sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol**.

14 **Mae hon yn sefyllfa gref sydd wedi parhau ers 2015-16** – Mae gan y Cyngor bolisïau sefydledig a chlir mewn perthynas â'i drefniadau cynllunio ariannol.

Cynigion ar gyfer gwella

Arddangosyn 1: cynigion ar gyfer gwella

Byddai'n anarferol pe na baem yn dod o hyd i bethau y gellir eu gwella ac, os byddwn yn gwneud hynny, gall yr Archwilydd Cyffredinol gymryd nifer o gamau. Yn yr achos hwn mae cynnig ar gyfer gwella wedi'i wneud a byddem yn disgwyl i'r Cyngor wneud rhywbeth yn ei gylch.

Cynigion ar gyfer gwella	
C1	Atgyfnerthu'r trefniadau cynllunio ariannol drwy wneud y canlynol: • sicrhau bod amserlenni cyflawni mewn achosion busnes yn gadarn; a • sefydlu dull mwy corfforaethol o nodi cyfleoedd i gynhyrchu incwm.

Adroddiad manwl

Mae gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol ac ystyriol sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol

Cyd-destun

15 Ers 2010, mae Llywodraeth y DU wedi lleihau ei gwariant ar wasanaethau cyhoeddus fel rhan o'i chynllun i leihau'r diffyg. Yn sgil y toriadau i'w chyllideb, bu'n rhaid i Lywodraeth Cymru wneud dewisiadau anodd o ran sut i ddosbarthu'r toriadau ariannol hynny rhwng y gwasanaethau cyhoeddus datganoledig. O ganlyniad, mae'r cyllid craidd y mae Llywodraeth Cymru yn ei roi i gynghorau lleol wedi gostwng bob blwyddyn. Hyd yma, mae'r rhan fwyaf o gynghorau lleol wedi llwyddo i leihau eu gwariant a mantoli eu cyllidebau, ond mae'r gostyngiadau blynyddol yn debygol o barhau ar yr un lefel. Dengys ein dadansoddiad, rhwng 2013-14 a 2016-17, fod gostyngiad o £483 miliwn (10.9%) wedi bod yn y cyllid craidd[1] hwn mewn termau real.

16 Mae'n bosibl y bydd effaith y penderfyniad i adael yr Undeb Ewropeaidd yn fygythiad i gynghorau lleol a'r sector cyhoeddus ehangach yng Nghymru. Yn syth ar ôl y penderfyniad cafwyd ymateb yn y marchnadoedd ariannol a arweiniodd at anwadalrwydd, er enghraifft, ym mhrisiau cyfranddaliadau, cyfraddau cyfnewid arian cyfred, prisiau olew ac arenillion bondiau, ac mae'r DU yn parhau i wynebu cryn dipyn o ansicrwydd yn ogystal â chwestiynau pwysig am gydberthnasau economaidd a masnachol ag Ewrop yn y dyfodol. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLlLC) wedi mynegi pryderon ynghylch goblygiadau canlyniad refferendwm yr Undeb Ewropeaidd, gan ei alw'n newid enfawr ym mholisi cyhoeddus y DU[2] yn enwedig am mai cynghorau lleol gyda'i gilydd yw'r cyflogwr mwyaf yng Nghymru ac am eu bod darparu llawer o wasanaethau cyhoeddus pwysig.

[1] Mae cymharu cyllid craidd (Cyllid Allanol Cyfun) yn ystod y cyfnod rhwng 2013-14 a 2016-17 yn gymhleth am ddau brif reswm. Yn gyntaf, mae Llywodraeth Cymru wedi ymgorffori grantiau a roddid ar wahân yn flaenorol mewn cyllid craidd. Er bod y broses hon o 'ddadneilltuo' grantiau yn arwain at gynnydd mewn cyllid craidd, nid yw o reidrwydd yn gynnydd net mewn cyllid. Mae gwerth net grantiau a ymgorfforwyd mewn cyllid craidd ers 2013-14 tua £76 miliwn mewn termau real (wedi'i addasu ar gyfer chwyddiant).

[2] Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, **Pryder am effaith y refferendwm ar wasanaethau**, 24 Mehefin 2016

17 Er bod yr arian a ddarperir gan Lywodraeth Cymru wedi gostwng yn gyffredinol, bu disgwyl i gynghorau ddiogelu ysgolion a gofal cymdeithasol rhag y rhan fwyaf o'r pwysau. Mae gofal cymdeithasol yn arbennig wedi'i chael hi'n anodd hyd yn oed gyda'r diogelwch hwn am fod newidiadau demograffig wedi cynyddu'r galw am wasanaethau, er enghraifft. Fodd bynnag, golyga hyn mai gwasanaethau eraill sydd wedi wynebu'r rhan fwyaf o'r toriadau ac mae eu cyllidebau wedi gostwng 30% neu fwy mewn termau real ers 2013-14.

18 Cafodd y Cyngor gymorth ariannol gwerth £166.9 miliwn gan Lywodraeth Cymru yn 2016-17. Mae hyn yn cyfateb i £1,356 fesul unigolyn yn y sir, sy'n uwch na chyfartaledd Cymru ond yn ostyngiad o 10.66%[3] y pen mewn termau real ers 2013-14. Mae materion allweddol eraill sy'n effeithio ar sefyllfa ariannol gyffredinol unrhyw gyngor, er enghraifft sylfaen gyffredinol y Dreth Gyngor, y gallu i gynhyrchu incwm yn lleol a'r lefelau amddifadedd.

Arddangosyn 2: cymorth ariannol gan Lywodraeth Cymru yn 2016-17

Dengys y graff isod faint o arian y mae pob cyngor yn ei gael fesul pen o'r boblogaeth gan Lywodraeth Cymru.

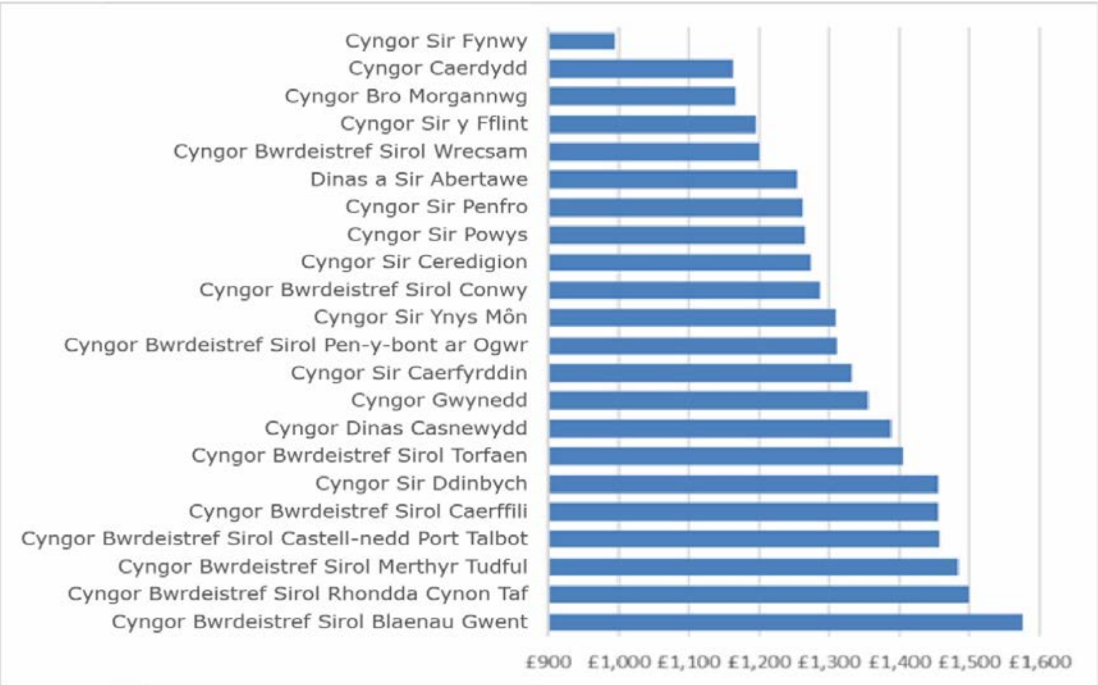

Ffynhonnell: StatsCymru (www.statscymru.llyw.cymru)

[3] Mae'r ffigur ar gyfer y gostyngiad canrannol y pen yn amrywio o'r gostyngiad mewn cyllid craidd yn 2013-14 oherwydd yr amrywio yn y boblogaeth a welwyd yn ystod yr un cyfnod.

Arbedion a gyflawnwyd yn 2015-16

Mae'r Cyngor wedi nodi ei fod wedi cyflawni 91% o'i arbedion arfaethedig ar gyfer 2015-16 yn ystod y flwyddyn a gall ddangos bod arbedion unigol wedi cael eu cyflawni

Nodweddion cynllunio ariannol da

19 Dylai fod gan gynghorau sydd â hanes da o gyflawni'r rhan fwyaf o arbedion arfaethedig yn ystod y flwyddyn gynlluniau arbedion a chynlluniau cyflawni datblygedig ar waith a ategir gan brosesau monitro cadarn. Nid oes rhaid i'r cynghorau hyn gau'r bwlch yn barhaus o flwyddyn i flwyddyn, drwy nodi arbedion amgen, defnyddio cyllid untro heb ei gynllunio o gronfeydd wrth gefn a glustnodwyd, cronfeydd cyffredinol wrth gefn, cronfeydd wrth gefn nac incwm heb ei gynllunio damweiniol a dderbyniwyd yn ystod y flwyddyn.

Yr hyn a nodwyd gennym

20 Yn ein hadolygiad yn 2015-16 nodwyd gennym fod gan y Cyngor fframwaith cynllunio ariannol effeithiol gyda pholisïau sefydledig a chlir mewn perthynas â threfniadau cynllunio ariannol a hanes da o nodi a chyflawni rhaglenni arbedion.

21 Yn ein hadolygiad yn 2016-17 nodwyd gennym fod trefniadau cynllunio ariannol y Cyngor yn dal yn effeithiol.

22 Nododd y Cyngor gynigion ar gyfer gwneud arbedion o £8.6 miliwn er mwyn helpu i gau'r bwlch yn y gyllideb ar gyfer 2015-16. Cyflawnodd y Cyngor 91% o'i arbedion arfaethedig. Cafodd unrhyw ddiffygion yn sgil arbedion nas cyflawnwyd eu gwrthbwyso gan ostyngiadau mewn cyllidebau adrannol neu o falansau. Mae'r Cyngor yn dwyn ymlaen unrhyw arbedion nas cyflawnwyd i flynyddoedd dilynol a chyfrifoldeb adrannau yw sicrhau y cânt eu cyflawni. Disgwylir i'r arbedion sy'n weddill o gynllun arbedion 2015-16 gael eu cyflawni yn ystod 2016-17.

23 Roedd y Cyngor yn ystyried bod yr arbedion a wnaed yn 2015-16 yn 'arbedion effeithlonrwydd gwasanaethau' yn hytrach na 'thoriadau i wasanaethau'. Cafodd pob elfen o'r cynllun arbedion ei monitro a'i hasesu ar gyfer risg er mwyn ei chyflawni yn ystod y flwyddyn. Roedd y rhan fwyaf o'r arbedion nas cyflawnwyd yn ymwneud ag adran unigol a chawsant eu lliniaru'n rhannol drwy drosglwyddiadau o fewn penawdau cyllideb ac ailbroffilio. Yn ystod y flwyddyn gwnaeth y Cyngor adolygu cynnydd yn rheolaidd a chyflwyno adroddiadau ar berfformiad yn erbyn y cynlluniau arbedion i Baneli Cyflawni perthnasol. Cafodd Panel Cyflawni'r Sefydliad Corfforaethol adroddiadau trosolwg o gynlluniau arbedion pob Panel. Cafodd adroddiadau monitro chwarterol ar y gyllideb refeniw, a oedd yn cynnwys adroddiad ar gynnydd yn erbyn cynlluniau arbedion adrannol, eu cyflwyno i'r Cabinet.

24 Mae'r Cyngor wedi tynnu sylw at rôl ariannol Aelodau'r Cabinet dros y blynyddoedd diwethaf. Mae Aelodau'r Cabinet bellach yn ymwybodol bod ganddynt gyfrifoldeb clir i sicrhau bod arbedion o fewn eu meysydd portffolio yn cael eu cyflawni'n llawn ac ar amser. Mae Aelodau'r Cabinet yn cyflwyno adroddiadau rheolaidd i'r Cabinet ar eu portffolios. Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys diweddariad ar gynnydd y cynllun arbedion sydd wedi'i broffilio (arbedion effeithlonrwydd a thoriadau).

25 Yn dilyn newidiadau diweddar i fframwaith rheoli perfformiad y Cyngor, bydd deiliaid portffolios a chyfarwyddwyr corfforaethol yn adolygu ac yn herio'r ffordd y mae adrannau'n cyflawni'r cynllun arbedion bob naw wythnos. Un datblygiad a welwyd yn ddiweddar, er mwyn meithrin dealltwriaeth ac osgoi dyblygu, fu cynnwys rhai Aelodau craffu yn y cyfarfodydd hynny.

Trefniadau cynllunio ariannol

Mae gan y Cyngor drefniadau cynllunio ariannol cadarn ar waith a ategir gan gynlluniau arbedion ystyriol

Nodweddion cynllunio ariannol da

26 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn elfen allweddol o fframwaith cynllunio effeithiol ac integredig. Dylai gwaith cynllunio ariannol tymor canolig a gwaith cyllidebu blynyddol da adlewyrchu amcanion a blaenoriaethau strategol y cyngor ar gyfer y flwyddyn, ac yn y tymor hwy. Fel arfer mae Cynlluniau Ariannol Tymor Canolig yn cwmpasu cyfnod o rhwng tair a phum mlynedd a dylent nodi sut y caiff adnoddau eu neilltuo i ddarparu gwasanaethau a chyflawni blaenoriaethau'r cyngor. Dylid ystyried yr effaith ar ddinasyddion a rhanddeiliaid eraill hefyd.

27 Mae Cynlluniau Ariannol Tymor Canolig da yn cynnwys ystyriaeth o'r risgiau ariannol allweddol ynghyd â sut i'w lliniaru. Mae'n rhaid i gynghorau lunio tybiaethau ynghylch chwyddiant, lefelau incwm, demograffeg, y galw am wasanaethau yn y dyfodol a chostau darparu gwasanaethau, ac mae angen seilio'r rhain ar ragfynegiadau rhesymol. Dylai'r cyngor hefyd ddefnyddio gwaith modelu ariannol i asesu'r effeithiau tebygol ar gynlluniau ariannol ac arbedion gofynnol ar gyfer amrywiaeth o wahanol senarios a risgiau. Dylai'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig gael ei adolygu'n aml a'i ddiweddaru er mwyn adlewyrchu newidiadau o ran tybiaethau a risgiau.

28 Dylai cynghorau weithredu o fewn lefel o gronfeydd wrth gefn a balansau (gan gynnwys cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd a balans y gronfa gyffredinol), a gymeradwywyd gan yr Aelodau, ac sy'n briodol i'r risgiau strategol, gweithredol ac ariannol y maent yn eu hwynebu. Dylai cynghorau gynnwys manylion am y ffordd y caiff cronfeydd wrth gefn eu defnyddio dros gyfnod y Cynllun Ariannol Tymor Canolig.

29 Mae'n rhaid i'r cyngor ddangos ei fod yn deall ei ffynonellau incwm a'r risgiau sy'n gysylltiedig â hwy a'i fod wedi adolygu ei ymagwedd tuag at ffioedd a thaliadau, am ei wasanaethau, er mwyn sicrhau gwerth am arian.

Yr hyn a nodwyd gennym

30 Yn ein hadolygiad yn 2015-16 nodwyd gennym fod trefniadau rheoli ariannol y Cyngor yn gadarn a'i fod mewn sefyllfa dda i fynd i'r afael â heriau yn y dyfodol.

31 Yn ein hadolygiad yn 2016-17 nodwyd gennym fod gan y Cyngor Strategaeth Ariannol Tymor Canolig glir sydd wedi'i phennu ar gyfer pedair blynedd tan 2019-20. Caiff ei hadolygu'n rheolaidd a'i diweddaru yn ôl yr angen, er mwyn ystyried newidiadau mewn newidynnau a thybiaethau allweddol. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn nodi'r diffyg posibl yn y gyllideb ar gyfer pob blwyddyn yn y cyfnod o bedair blynedd. Mae'r Cyngor wedi llunio cynlluniau cynhwysfawr ar gyfer gwneud iawn am y diffyg hwn yn ystod 2016-17 a 2017-18. Bydd yn mireinio'r dull gweithredu hwn ymhellach er mwyn cau'r bwlch cyllido ar gyfer 2018-19 a 2019-20 wrth i'r sefyllfa ariannol ddod yn gliriach.

32 Er mwyn llywio'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig, mae'r Cyngor yn amcangyfrif ymrwymiadau na ellir eu hosgoi dros y pedair blynedd nesaf, gan ystyried yr ystod lawn o bwysau ar wasanaethau o ran costau gan gynnwys: chwyddiant (tâl ac arall), newidiadau mewn yswiriant gwladol, pensiynau, llog, a demograffeg. Mae'r Cyngor wedi modelu tri senario o ran cymorth posibl gan Lywodraeth Cymru yn y dyfodol ac wedi mabwysiadu dull ystyriol mewn perthynas â'i sefyllfa ariannol yn y dyfodol.

33 Yn ystod 2015 cynhaliodd y Cyngor raglen ymgynghori gynhwysfawr, sef 'Her Gwynedd', a oedd yn ceisio barn y cyhoedd a rhanddeiliaid ar doriadau posibl i wasanaethau. Roedd ymgynghoriad Her Gwynedd yn effeithiol, gyda mwy na 2,100 o ymatebion. Cynhelir Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb ar gyfer y rhan fwyaf o elfennau arbedion cyn y broses o bennu'r gyllideb.

34 Mae gan y Cyngor tua £5.5 miliwn fel balans gweithredol yn ei gronfa gyffredinol wrth gefn. Mae gan y Cyngor bolisi ar gronfeydd wrth gefn a chaiff cronfeydd wrth gefn a darpariaethau eu hadolygu'n rheolaidd ac yn drylwyr. Fel rhan o'r broses o bennu ei gyllideb ar gyfer 2016-17, cytunodd y Cyngor i ryddhau £871,000 o gronfeydd wrth gefn ac £1.14 miliwn arall yn dilyn adolygiad o ofynion o ran darpariaeth er mwyn cefnogi ei Strategaeth Ariannol ar gyfer 2016-17. Mae'r Cyngor wedi cymeradwyo defnyddio'r £2.1 miliwn hwn fel 'pont' gyllido am iddo asesu na fyddai modd gweithredu'r holl doriadau sydd eu hangen yn ystod blwyddyn ariannol 2016-17.

35 Mae trefniadau ffioedd a thaliadau ar waith sy'n nodi'r broses i'w dilyn wrth gynllunio cynnydd neu ddechrau codi tâl am wasanaethau.
Mae'n cydnabod bod gwahanol ddulliau gweithredu yn dibynnu ar b'un a yw'r gwasanaeth yn statudol neu'n ddewisol. Mae targedau incwm gwasanaethau wedi'u cynnwys yn y broses o bennu'r gyllideb. Mae gwybodaeth am ffioedd a thaliadau ar gael i'r cyhoedd. Fodd bynnag, mae dull y Cyngor o nodi cyfleoedd ar gyfer cynyddu incwm drwy godi tâl am wasanaethau yn anghyson.

36 Mae'r amcanion a'r blaenoriaethau yng Nghynllun Strategol y Cyngor ar gyfer 2013-17 yn rhoi fframwaith clir ar gyfer ei waith cynllunio ariannol ac fe'u hystyriwyd yng nghyd-destun nod cyffredinol y Cyngor, sef: 'rhoi pobl Gwynedd yn ganolog i bopeth rydym yn ei wneud'.

Cynllun Arbedion 2016-17

Mae gan y Cyngor gynlluniau arbedion manwl ac mae'n rhagweld y bydd 93% o'i gynllun arbedion ar gyfer 2016-17 yn cael ei gyflawni

Nodweddion cynllunio ariannol da

37 Mae gan gynghorau sy'n cyflawni arbedion yn effeithiol gynlluniau arbedion tra ystyriol sy'n rhan o strategaethau arbedion tymor hwy a ategir gan gynlluniau arbedion a chyflawni unigol datblygedig sydd wedi'u costio'n llawn ac sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig. Dylai cynigion ar gyfer gwneud arbedion fod yn rhai penodol a dylid cynnal asesiad risg ohonynt er mwyn nodi pa mor debygol ydyw y cânt eu cyflawni.

Yr hyn a nodwyd gennym

38 Yn ein hadolygiad yn 2015-16 nodwyd gennym fod cynlluniau arbedion y Cyngor yn benodol ac yn fesuradwy a bod gan y Cyngor hanes da o gyflawni'r rhan fwyaf o'i gynlluniau arbedion.

39 Yn ein hadolygiad yn 2016-17 nodwyd gennym fod y Cyngor wedi nodi bwlch ariannol o £11.2 miliwn ar gyfer 2016-17 a fyddai'n cael ei gau drwy gyflawni arbedion effeithlonrwydd, gweithredu toriadau i wasanaethau a defnyddio'r bont gyllido gwerth £2.1 miliwn. Mae gan y Cyngor gynllun arbedion sydd wedi'i gostio'n llawn er mwyn cyflawni arbedion gwerth £6.6 miliwn yn ystod 2016-17 (mwy nag a broffiliwyd) a rhaglen o doriadau er mwyn cyflawni arbedion gwerth £2.6 miliwn; gyda'i gilydd, mae'r cynlluniau ar gyfer 2016-17 yn cyfateb i £9.2 miliwn.

40 Ar ddiwedd yr ail chwarter, rhagamcanodd y Cyngor y bydd 93% o'r cynllun arbedion ar gyfer 2016-17 yn cael ei gyflawni. Mae'r Cyngor yn cymryd camau lliniaru er mwyn lleihau'r bwlch mewn arbedion.

41 Mae'r trefniadau monitro mewnol yn gadarn ac mae'r Cyngor yn gallu mesur yr hyn a gyflawnwyd yn erbyn pob arbediad penodol. Caiff elfennau arbedion (ar gyfer arbedion effeithlonrwydd a thoriadau) eu monitro'n rheolaidd yn ystod y flwyddyn. Mae pob elfen arbedion yn cynnwys disgrifiad byr o'r arbediad, y swm i'w arbed, ynghyd â'r chwarter a'r flwyddyn y mae'r arbediad yn debygol o gael ei gyflawni (os oes arbedion amlflwyddyn yn gysylltiedig â'r elfen arbedion). Hefyd, mae'r cynllun yn cynnwys crynodeb o gynnydd pob elfen ynghyd â chyfanswm cronnus yr hyn a gyflawnwyd. Mae camau lliniaru hefyd wedi'u cynnwys. Mae'r cynnydd a wnaed yn

erbyn yr arbedion nas cyflawnwyd mewn blynyddoedd blaenorol hefyd yn cael ei fonitro'n agos.

42 Y tri chynnig ar gyfer gwneud arbedion yn 2016-17 a samplwyd gennym er mwyn profi'r tybiaethau sy'n sail iddynt ac a oes systemau digonol i sicrhau y gellir eu cyflawni yn unol â'r amserlen arfaethedig oedd:

- rheoli plâu – fel enghraifft o gynhyrchu incwm;
- llyfrgelloedd – fel enghraifft o arbedion yn ystod y flwyddyn; a
- gwasanaethau gwastraff – Casglu Gwastraff Gardd – enghraifft o arbedion 2017-18 a ddygwyd ymlaen.

43 Dangosodd yr adolygiad o'r sampl o gynigion ar gyfer gwneud arbedion fod yr achosion busnes yn gadarn ac yn cynnwys tybiaethau, costiadau ac amserlenni cyflawni sydd wedi'u datblygu'n dda, ond y gellid colli cyfleoedd i nodi cyfleoedd posibl i gynhyrchu rhagor o incwm.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500
Fax: 029 2032 0600
Textphone : 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales
Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500
Ffacs: 029 2032 0600
Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru
Gwefan: www.archwilio.cymru